



3. eris,
310.
Miks pärast ei suuda palju emasid
oma lapsi ise imetada ja miks-
pärast on niisuguste emade arv
järjest kasvamas. * * * * *

Mõned viimse Pirogowi kongressi
otsused. * * * * *

Natukene meie riigi semstwo-kuber-
mangude arstlikekudest oludest. *



Jurjewis (Cartus) * *
„Postimehe“ kirjastus.

Mikspärast ei suuda palju emasid oma lapsi ise imetada ja mikspärast on niisuguste emade arv järjest kasvamas.

Mõned wiimse Pirogowi kongressi otsused.

Natukene meie riigi semstwo-kubermangudes arstlikkudest oludest.

A-2310
837



Mikspärast ei suuda palju emasid oma lapsi ise imetada ja mikspärast on niisuguste emade arv järjest kasvamas? 1)

Kui praegusel ajal arstid alkoholi-küsimuses sõna võtavad, siis peakivivad nad pääasjalikult selle kihtvi mõju tagajärgeid, mis wanematelt veel nende laste päälegi edasi lähewad, laiemalele ringfondadele selgeks teha kashuma. Otskohest mõju näeb igaüks ise muudugi küllalt. Ta näeb, kuidas joomine kõigis maades iga aasta tuhandeid miljonisid äraneelab, kuidas kuu-nes osa kõige haritumate rahwaste tööhõuust alkoholi tegemise ja laiali-laotamise pääle äraraisatakse ja kuidas selle tagajärjel endid waeste-majad, haigemajad, nõdrameelsete- ja wangihooned täidawad. Mis aga mitte otse filmapaistew ei ole, see on, et kõik see wiletsus mitte weel ühes põlwes ära ei lõppe, waid selle all weel järeltulewad põlwe- d kannatama peawad, et ta wanematelt pärandusena laste pääle edasi lähew ja terwet inimesesugu nõrgendab. See on põhjuselks, mispärast siin küsimuse ülewal nimetatud küslega ligemalt tegemist teha tahan.

Sirjeldatavate nähtuste pääle on minu tähelepanemine koguni iseäralisel wiisil juhitud, ühe teadusliku uurimise juures, kus ma alkoholi mõjuga kokkupuutumata pidawat ei mõtelnudgi. 30 aastat olen ma lahutusteadlikult piima kokkuseadmist tema üksitustest jagudest uurinud. Ma olen imetajate loomade ja inimese piima üheteisega wõrrelnud. Oma töö juures olen ma kasvawa imestusega näinud, kuidas just piima kokkuseade üks looduse suuremateid imedest on. Ma olen näinud, kui täieliselt loodus iga üksiku imetaja piima selle otstarbe järel on kokkuseadnud, kuidas selle üksitud jaod just selle arwus ja hulgas kokku on segatud, kuidas seda imejale tarwis on, et oma elu-ülesandeid täita, s. o., kasvada ja oma sünnitajate farnaselks saada. Tarwitused selleks on mitmesuguste loomatõuude

1) Prof. v. Bunge Berni linnas peetud kõne, natuke lühendatult.

juures koguni isefugused, juba sellegi pärast, et mitmesugused loomad väga iseviisi kasvavad, ühed palju rutemalt kui teised. Mida rutem noor loom kasvab, seda enam on tema ema piima sees ol'useid, millest teha üles on ehitatud, munawalget ja soolafid, nagu järgmine tabel näitab.

	Mitu päeva ära tulub, seni kui sündinud loom takstord nii ras- teks kasvab, kui ta sündides oli.	100 osa piima sees on			
		munawalget.	tuhka.	lupja.	mošvorhaput.
Inimene . . .	180	1,6	0,2	0,033	0,047
Hobune . . .	60	2,0	0,4	0,124	0,131
Sarwojus . . .	47	3,5	0,7	0,160	0,197
Kits . . .	22	3,7	0,8	0,197	0,284
Lammas . . .	15	4,9	0,8	0,245	0,293
Siga . . .	14	5,2	0,8	0,249	0,308
Kass . . .	9 ¹ / ₂	7,0	1,0	—	—
Doer . . .	9	7,4	1,3	0,455	0,508
Jänes . . .	6	10,4	2,5	0,891	0,997

Et inimeselaps kõige pikalisemalt kasvab, on ka inimese piima sees võrdlemisi kõige vähem munawalget ja muid osasid, mis põletamisel tuhana järele jäävad. Selle vastu on aga inimesepiimas ühte ollust rohkem kui ühegi teise inetaja piimas, ollust, mis isearanis pääajude kasvamiseks tarvis läheb, nimega letfitin, sest et inimeselapse pääaju muu kehaga võrreldes suurem on, kui ühegi teise noore imewa looma juures.

Saagu neist arvudest, et näidata, et ühe imewa looma piima mitte mõne teise loomatüüpi piima vastu ära vahetada ei võdi, ilma et kasvav noorloom selle läbi kahju saaks, et inimese-piima asemel lapsi ka mitte lehmapiimaga toita ei võdi. Seda võime ka elus järjest tähele panna. Küll on katsutud lehmapiima lastetoitmiseks inimesepiima sarnaseks muuta, küll pandakse talle wett juurde, tehtakse teda juhtruga magufamaks jne., see on aga kõik asjata waew.

Palju arstiõidgi on arvamises, nagu võiks lapsi hääl hoolekandmisel kunstlikult niisama hästi üleskasvatada, kui emarinnaga, see ei võdi aga kuidagi õige olla. Selleks ei saa veel lapse kasvamise tähelepanemisest efimesel eluaastal, waid nii üleskasvatatud inimest peaks tema terwel eluajal ülewaatamise all peetama. Niisuguseid katseid ei ole aga veel mitte tehtud. Kui meie aga seda uskuda ei tahaks ja õigeks peaks, et kõigesuuremal hoolekandmisel lapsi kunstlikul toitmisel niisama hästi üleskasvatada saab, kui emarinnaga, siis peame

õmeti ütlemä, et tarwilikku hoolitsemist toitmisel terve rahwa juures ümbrõimata leida oleks — juba sellepärast wõimata, et rinnaga toitmisel laps emaga nagu ühte kaswab, et sellel teel õige emarmastus lapse wastu alles sigineb, mille wastu ka õige puhtam piimapudel mitte midagi ei ole. Juba loodus nõuab seda, et laps emaga õige ligemasse ühendusesse peab jääma. Nii on ema sunnitud lapse eest hoolitsemä kui iseene eest, ja weel enam, ennast kui tarwis, ifegi lapse eest ohwerdama. Ka arwustik näitab, kui õiged niisugused nõudmised on. Berlinis leiti näituseks, et lehmapiimaga toidetud lastest esimeses eluaastas 6 kord nii palju ära suri, kui rinnaga toidetud lastest. Mõnes teises linnas wõiwad need arwud ehk wähemad olla, sellegipärast wõib ütelda, et õigis haritud riikides kokku igaaasta sadatuhandate kaupa lapsi lehmapiimaga pikkamisi furnuks piinatakse.

Miks pärast ei imeta siis emad oma lapsi mitte ise, peame küsima. Mõtted ei tee seda sellepärast, et see neile tülitaw oleks, et ehk teised jõledad inimesed neile niisugust nõuu on andnud. Nende hulk ei ole aga mitte suur. Palju enam on juba neid, keda nende igapäewane töö oma lapsi imetada ei lasje. Raugelt kõige suurem jagu mitte-imetajatest ei tee seda mitte, sest et nad seda ei suuda. Neil on liig wähse piima, nad peawad rinna kõrwal kunstlikku toitmist abiks wõtma ja mõne nädala ehk kuu järele on ema oma piim lõppenud. Nende emade arw, kes oma lapsi imetada ei suuda, on järjest kaswamas. Saksa- ja Schweitsimaa linnades ei suuda juba enam kui pool kõigist emadest oma lapsi ise imetada. Ma olen katsumud arwustiku abil selle nähtuse põhjusi leida. Ma olen küsimise-lehtesid enam kui 100 ametiwenna kätte saatnud ja nende kaastöö abil enam kui 1600 perekonna terwise-olusid ligemalt waadelda wõinud. Esiteks leidsin ma, et see imetamise wõimetus pärandataw on. Ei ole ema imetada suutnud, siis ei suuda seda tütar ka mitte, ja näitab nagu oleks see wõimalus ka edaspidiste põlwele jaoks kaduma läinud. Küsitakse sellegilt emalt, kes kõiki oma lapsi 9 kuud ehk enam on imetanud, kas tema ema seda ka on suutnud, siis jaame pea ifka jaatawa wastuse. Awtume sellesama küsimusega mitteimetawa ema ette, siis kuuleme küll enamasti, et ka tema ema seda ei ole teinud, aga kaunis hulgate on seda siiski weel suutnud.

Neid kordasid ei olegi liig harwa, kus ema weel ise imetas, tütar seda aga enam ei suuda. Minu arwustiku järele on nende kordade arw, kus tütar enam ei imeta, kuna ema aga seda weel wõis, 39% kõikidest. Et juhtumised, kus imetamise wõimetus alles hakanud on, nii suur on, siis näitab see, et mitte-imetajate emade arw praegu kohutawal wiisil kaswab, et wanematelt päritud imetamise-õugetutele ifka järjest uusi juurde tuleb, kes seda puudust aga jälle edasi pärandawad.

Juhtumised, kus ema veel imetas, tütar seda enam ei suuda, on meil aga selle poolest huvitavad, et meie siin põhjuste ligidal seisame ja neid uurida võime, mis seda puudust on sünnitanud. Siin peame küsima, kas põhjust, mida ema juurest ei leidu, mitte isa juurest otsida ei tule, ja siin näitab arvustif otse isade joomise pääle. Minu arvustiku järele oli 78% niisugustel kordadel isa harilik joodif, 42% koguni päris laffuja. Perefondades, kus emad ja tütreid imetada võivad, tuleb joomist harva ette.

Minu lehtede pääle ülestähendatud küsimised ja nende täielised vastused lasewad mind isasid nende alkoholi-tarwitamise järele enne tütarde sündimist 4 järku jagada. Esimesesse järku arwan ma need, kes mitte harjunud kome järele, see on, mitte igapäew, alkoholisi jootifid ei tarwitunud, ehk koguni karsked olivad; teise järku need, kes harilikult igapäew niisuguseid jootifid jõivad, aga mitte üle 2 toobi ölle ehk ühe toobi marjawiina päewas. Edaspidistes seletustes nimetan neid mõõdukateks joojateks. Kolmandasse järku käiwad suured joojad, see on, kes iga päew enam kui 2 toopi õlut ehk üle toobi marjawiina jowad, ja neljandasse järku päris joodikud. Viimasesse järku olen ainult niisugused isikud üleswõtnud, kes oma ligemate sugulaste, oma terve naabruse ehk oma maja-arsti poolt kõigehalwemate hulka olivad arwatud. Ma panen siis nüüd oma arvustiku numbrid, mis eelpool kirjeldatud perefondade kohta käiwad, siia üles:

Alkoholi tarwitamise järele isa perefondades, kus:

	ema ja tütar suudawad imetada	ema suudab imetada, aga tütar mitte
mitte-harjunud alkoholi tarwitaja	52,3%	kõigist kordadest 11,1%
harjunud mõõdukalt alkoh. tarw.	38,1%	" " 11,1%
" suur jooja	6,9%	" " 35,7%
päris joodif	2,6%	" " 42,2%

Bahemal pool kahanewad numbrid 52,3 päält 2,6 pääle, paremal pool tõuswad nad 11,1 päält 42,2 pääle. See ei wõi kogemata juhtumine olla. Sellest selgub, et isa pikaaegne alkoholi tarwitamine tütre imetamise-wõimatuse pääpõhjus on. Kuidas nende kordadega lugu on, kus isa ehk küll harilikult, aga mõõdukalt alkoholi pruugib, aga tütar siisgi imetada ei suuda, jääb kahtlaseks. Võimalus on aga olemas, et niisugused isad palju alkoholi tarwitajate isade järeltulejad on. Mitmel korral on võimalik seda leida, enamasti ei läinud aga mitte korda, wanemate-wanemate elamise kohta selgemaid teateid saada. Ei wõi salata, et siis ka imetamise wõimetusel veel muud põhjusti wõis olla.

Weel selgemini, kui eesminew tabel, näitab isa alkoholi tarwitamist, kui tütre imetamise-wõimatuse põhjust, järgmine tabel. Sääb

on mõlemad perekondade jaod ühte võetud, arvudest on aga — et alkoholi mõju seda selgemat näidata ja kõiki muid pärandatavaid põhjusti kõrvale jätta — kõik need perekonnad ära jäetud, kus kummagi vanematest mõnda pitaldast haigust põdes:

Ja alkoholi tarvitamine	tütreid juudavad imetada
mitte-harilik	91,5% kõigist fordadest.
harilik, aga mõdotupidav	88,0% " "
harilik, suur joomine	31,4% " "
isa päris joodik	10,0% " "

Et imetamise-võimetus ainult üks üleüldise tehanõrkuse nähtustest on, näeme sellest, et selle kõrvale veel palju muid nähtusi leiame, nii kui päritavaid närvihaigusi, waimuhaigusi, siis veel nõrkust külge-hakkavate haiguste, nagu tiisikuse vastu, nagu järgmine tabel näitab:

- emadest, kes oma lapsi imetada suutsiwad, olivad tiisikuses 1,6%, närvihaigeid ja nõdrameelseid 1,6%,
- emadest, kes oma lapsi imetada ei suutnud, kelle emad aga veel olivad imetanud, olivad tiisikuses 7,0%, närvihaigeid ehk nõdrameelseid 10,7% ja
- emadest, kes oma lapsi imetada ei suutnud ja kelle emad ka juba imetusevõimetus olivad, olivad tiisikuses 16,5%, närvihaigeid ehk nõdrameelseid 25,9%.

Reha-nõrkuse märkidest, mis imetamisevõimetuslega käsi-läes käivad, olgu siin nimetatud halwad hambad. Oma küsimise-lehtede läbi olen ma 1052 ema hammaste üle ligemaid teateid saanud, kellest 394 imetada suutsiwad, 658 aga mitte ei suutnud.

Sgal korral on halvaks läinud hammaste ja puuduivate hammas-aste arv, nii kui ka inimeste wanadus, kelle hambad järel waa-dati, üles antud. 394-jast imetajast emast olivad 36 hambad kõik alles suus ja kõik terved. 658 imetamisevõimetu seas leidus aga ainult 2 tervete hammastega ja mõlemad olivad alles koguni noo-red, üks 19, teine 25 aastane. Tervete hammastega imetajatest olivad 12 20—30 aastat wanad, 13 30—40 aastat, seitse 40—50 aastat, kaks 50—60 aastat, üks 64 ja üks 72 aastat wana. Väbis-tikune halvade hammaste arv imetajate ja imetusevõimetus-juures oli eluaastates:

	21—25	26—30	31—35	36—40	41—45	46—50	51—55	56—60
imetajate juures	6,7	8,2	10,6	11,9	13,6	16,2	21,3	17,4
imetamisevõimetus- te juures	15,6	16,1	17,4	21,0	23,9	25,3	23,8	27,3

Hammaste lugemise juures on halvad ja puuduvad hambad ühte loetud. Et see aga mõlema jao juures ühtewiisi nii on tehtud, siis võib arvused jellepärast ikka veel väga hästi võrrelda.

Ülemal seiswas tabelis olen alkoholitarritamise ja hammaste halvaksminemise käsitäes käimist ainult ligikaudu näidanud. Ma olen näidanud, et imetamisewõimetuse alkoholi tarvitamise tagajärg on, ja et imetamisewõimetuse kõrwal hammaste halvaksminemist leiame. Järgmised arvud näitawad seda kottukäimist aga otse ja selgesti. Need arvud on Wäike-Aasia Muhamedi-usku raudteetööliste juurest saadud. Need olen ma Dr. med. Theodor Floras'e käest Konstantinopolist saanud. Dr. Floras on Wäike-Aasia raudteede ülem-arst ja on oma ametwendade kaasaitamisel 398 Muhamedi-usku tööliste hambad läbiwaadanud ning ühes ülestähendanud, kas nad oma prohweti õpetusi wiinatarvitamise kohta kõwasti täitsiwad, ehk Europa joomakombete küüsi oliwad langenud. Ma olen need arvud kottu-seadinud ja panen nad wanaduse järel siia üles:

lääbistikune halvade hammaste arv oli eluaastates

	16—20	21—25	26—30	31—35	36—40	41—45
karskete muhamedlaste juures . .	0,5	0,9	2,2	2,6	4,4	5,3
alkoholi tarvitajate juures	1,8	2,8	5,2	7,9	9,3	12,9

Järgmine tabel näitab, kuidas isa alkoholitarritamine isa enese ja tema laste tiisikusesse ehk närwihaigustesse haigeksjäämisega ühenduses seisab. Sellesse tabelisse on minu küsimise lehtedelt 1629 perekonnast kõik need üleswõetud, kelle juures isa alkoholi tarvitamine ning isa ja laste tiisikuse, närwihaiguste, nõdrameelsuse üle ligemaid teateid leibus. Emade imetamise võimetust ei ole selle juures mitte tähele pandud. Perekonnad on isa alkoholitarritamise järele korraldatud.

Isa alkoholitarritamine.	Poetute arv.	Isa tiisikus.	Lapsed tiisikus.	Isa närwihaige ehk nõdrameelne.	Närwihaigust ehk nõdrameeljust laste juures leida.
		fordade 0/0	fordade 0/0	fordade 0/0	fordade 0/0
Mitte-järeštine	188	4,3	14,8	1,1	7,9
järeštine, aga mõõdukas	240	5,8	14,0	2,5	13,6
järeštine mõõduta . . .	128	10,2	22,1	2,3	17,2
isa päris joodik	103	13,6	29,3	2,9	24,2

Alkoholi mõju isa tiisikusesse jäämise kohta on väga selgesti näha. Väga selgesti näha on ka wahet tiisikusesse ja närwihaigeks

jäänute mõõdukalt ja liialtjoojate isade laste vahel. Võiks aga veel ütelda, et eelseisvas tabelis ainult alkoholi mõju haiguste põhjus ei pruugi olla, vaid wanemate muud haigused ka laste haigustes süüdi on. Et nüüd ainult alkoholi mõju näidata, on järgmine tabel koostatud, kust võit perekonnad, kus wanemate juures midagi pikaldusti haigust ette tuli, väljajäeti. Minult need perekonnad võeti tabelisse üles, kus järgmised kolm tingimist täidetud olivad :

- 1) mõlemad wanemad ühtegi pikaldusti haigust ei põdenud.
- 2) isa alkoholi-tarvitamise kohta enne laste sündimist kindlad teated käepärast olivad.
- 3) kus laste tiisikuse, närvihaiguste ehk nõdrameelsuse kohta kindlad teated leidusivad.

Isa alkoholi-tarvitamine.	Perekonda- de arv.	Lapsed tiisikuses.	Laste juures när- vihaigust ehk nõdra- meelsust leida.
		mitu % kõigest arvust.	mitu % kõigest arvust.
Juhtumise-tordadel jooja . .	149	8,7	4,0
harilik mõõdukalt jooja . . .	169	10,7	6,5
harilik liig jooja	67	16,4	6,0
päris joodid	60	21,7	25,0

Kuidas isade alkoholi-tarvitamine ja laste nõrkus tiisikuse ja närvihaiguste vastu käsitäes käib, astub meile siin üliselgesti filmade ette. Ei tohi aga tähelepanemata jätta, et siin ülesse-antud arvud veel liig väikesed on, sest et kõikides perekondades kõik lapsed veel selles eas ei olnud, kus harilikult tiisikuse ja närvihaiguste märgid ilmuvad.

Wõtame nüüd kõik arvude abil saadud otsused kokku, siis näeme, et joodiku isa tütar ainult arukordadel oma lapsi ije imetada suudab. Makswaks otsuseks jääb: oli isa joodik, siis ei suuda tütreid oma lapsi mitte imetada ja ei saa ka nende järeltulijatest enam imetajaid. Imetamisewõimetus ei ole aga ainukene nähtus, selle kõrwal leiame veel nõrkust tiisikuse, närvi- ja waimuhaiguste vastu, ning hammaste rutulist halvaksminemist. Lapsed ei saa sünnist toitu, jääwad juba nõrgaks ja nõrkus kasvab põlwest-põlwe kuni perekonna kadumiseni.

Kes kõike seda äratundnud ja läbitalunud on, kas võib see veel rahulikult päält waadata, kuidas tema ligimised otse elusalt äramädanewad? Sest mis on tiisikuse-haigus, mis on hammaste halvaksminemine muud, kui elusalt mädanemine? Mädanemisel tungiwad piisielutad mitmesuguste olluste sisse, tiisikuse-haiguse ja hammaste halvaksminemise korral tungiwad niisama piisielutad inimese kehajagude sisse. Mis pärast on see neil võimalik? Hammastel

ega kopsudel ei ole õiget wastupidamise-õimu enam. Batfilluste inimese-kehasse pääfimine ei sünnita weel üffi haigust. Ka terve, täisjõuulise inimese suhu leiawad batfillused teed, aga nemad ei jatta tema hambaid halvaks teha; ka terve inimese kopsudesse pääsewad tiifituse-batfillused, aga nemad ei saa sääl oma häwitamise-tööd alata. Kust tuleb siis see teha nõrkus? Lühalt sellest, et päew päewa ja aasta aasta järele teha järjest alkoholi-kihwti mõju all kannatama peab. Kas see siis ime on et teha wiimaks nii oma wastupidamise õimu kaotab, nõrgaks läheb? Meie teha ei ole, nagu darwinistid ütlevad, õõitluses elu eest niijuguse õõitluse tarwis mitte kaswatatud. Loomulikkude tingimiste all ei suuda wäikesed alkoholi sünnitawad pärmi-batfillused meile midagi teha. Pääsewad pärmi batfillused aga kõhtu, mis ju igapäew sünnib, sest et neid pea iga toidu küljes leida on, siis ei saa nad oma käärimise-tööd alatagi, seedimisewedelik surmab nad ära. Seedimisewedelikus on üks kõige-kangematest batfillustetapjatest wedelikkudest, soolahape, leida. Ja kuiigi täie kõhu läbi mõni pärmi-pisielukas soolikate sisse saab, siis häwitab sapp need ära, ja mis eht weel sapi eest peaks pääsma, see ei suuda meile enam wiga teha.

Koguni teine lugu on aga, kui pärmi-pisielukaid kunstlikult lõp-mata hulkadel kaswatatakse, nende läbi sünnitatud kihwti kogutakse ja sellega teha üle ujutatakse. Niijuguse häwitamisetöö wastu ei ole teha looduse poolest wastupanemiseks mitte ettevalmistatud.

Katjugu enesele igauks ometi kõige selle tegewuse arusaamata mõistmatust ettefujutada! Iga aasta heidetakse otjauud hulgad meie parematest toiduainetest: terawiljad, puuwiljad ja marjad, pärmi-batfillustele söödaks ette. Kümnes jagu haritud rahwaste töö-jõuust kulutatakse selle pääle ära. Kõige paremad jaod kulutawad need pisielukad ära, ja mis nad ülejätawad, nende kihwtised wäljajehited, kogutakse siis kokku, pandakse hoolega waatide ja pudelite sisse ja jaadetakse terwesse maailma laiati, inimestele joogiks! Ja need inimesed kallawad seda wedelikku päew-päewa ja aast-aasta järele enese sisse ja waerawad oma teha ja häwitawad teda igas jaos — ka neis, mis tulewate sugude saamiseks peawad määratud olema. Nii nõrgendawad nad endid ja pärandawad seda nõrkust järeltulewatele põlweledele.

Ma ei tahaks mitte, et minu seletusi walesti mõistetaks. Ma ei ütle mitte, et alkoholi mõju ainufene inimese ja tema järeltulijate nõrgendaja ja termisehäwitaja oleks. Iseäraniis tiifituse kohta ei ütle ma seda mitte. Meie teame väga hästi, et tiifitusel weel palju muud põhjust on. Ülepää kõik, mis meie teha nõrgendab, kergendab meie waenlastele, pisielukatele, meie kehale wigategemist, selles

üle filmi awada, neid endistest joomakombetest wabastada. Muudugi on ka need ülesanded omast kohast tähtsad küllalt, iseäranis alkoholi vastu wõitlemise alustusel. Selle läbi ütsinda ei saada aga palju kätte.

Seda näeme, kui maades, kus karstuse-liikumine juba kauemat aega on kestnud, natukene ümber waatame. Ma olen kolm kuud Inglise maal ümberrännanud ja olen karstuse-liikumise tublimate juhtidega kirjawahetuses olnud, ja wõin ütelda, et sääl joomafundi ega joomakombetest linnipidamist enam ei ole. Ometigi on aga säälgi weel alkoholi tarvitamine ja wiletsus, mis sellest tõuseb, itka weel kaswamas. Itksford peame arusaama, et meie wastane mitte ület joomafund ega joomakombed ei ole. Meie pää-wastane on see ilmatu kapital, mis õlle- ja wiinawabrikutesse on pandud, ja mis oma kaju peab kandma. Ja kui meie endistest joomakombetest lahti ei saa, siis tuleb see sest, et pea terve ajakirjandus otse, ehk ometi poolteed, selle kapitali mõju all seisab ja rahwale selle küsimuse üle küllalt selgust ei anna.

Ja joomakombed ei ole mitte joomise pää-äratajad. Tuhatkord kahjulikum, kui joomakombed, on plaanilik, kawalasti wäljamõeldud ja käima pandud awatelemine, kuidas õllewabrikute aktsiate omanikud inimesi joomisele meelitawad. Waadake ometi, kuidas õllepaleed kui teened maast üles tõusewad! Waadake kui heledasti nad õõsiti elektrilampidega walgustatud on, kuidas sääl suured muusikakoorid mängiwad ja inimesi sisse meelitawad, kuidas sääl teatri, lauljannade ja tantšijannade ja mitmesuguste muude kunstnikkude abil inimestele lõbu püütakse pakkuda. Nii kui tuli õliliblikaid enese poole tõmbab, nii tõmbawad kõil niisugused asutused inimesi oma poole.

Ja mitte ainult õhtustel wabadel tundidel ei tööta see terve wõrgutamine — ei, ka terwel tööajal tütib ta ka kõige usinamaid töölisi kiusama. Õllepudelid kantakse töötubadesse, elukorteritesse, wabrikutesse ja ehituseplatsidele. Igalpool hoitakse nad wäsinute ja januste töwinimeste juu ees, kuidas wõib sääl weel wastupanna?! On keegi aga juba mõne nädala seda wedelikku tarwitanud, siis ei suuda ta ennaft enam selle orjusest wabastada. Õllekõbade ja nende aktsiate omanikud on need, kes plaanilikult rahwa ära kihwitawad ja wäljamewad ning ära häwitawad — niihästi wanad kui noored.

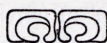
Terwes ajaloos on niisugused hirmsad teod, nagu meieaegsed suured õlleärid neid kordasaadawad, tundmata. Endistel aegadel tehti inimesed orjadeks, aga orjad jäiwad terweks. Inimesi tapeti tuhandate kaupa, aga tapetud lapsed jäiwad terweks. Nüüd tehtakse inimesed orjadeks ja tapetakse nad ka ühes, tapetakse ühes laste ja lastelastega, tapetakse pikkamööda, piinatakse aegamööda surmiks.

Mis peame kõige selle õnnetuse vastu tegema? Kas peame ainult nende wereimetajate töö üle küsa ringutama ja ohkama? Sellest

ei tuleks vähematgi kasu. Galebat meelt peame tundma nende üle, kes endid wäljajaineda lasewad. Galebat meelt lõpmata nende inimeste totruse üle, kes mäluta neile ettepanud wedelikku joowad, kuni nad mõistuse ja terwise kaotawad ja hauda langewad, siia wigaseid järele tulejaid mahajättes, kellele terve elu ainult piinaks on.

Õlle- ja wiinawalmistajate kapitali wastu wõitlemiseks on see paremaks sõjariistaks, mis ka muidu kapitaliwõimu wastu wõitlemises mõju awaldab, see on kõigi nende tugew ühendus, kes selle kapitali wõimu all peawad kannatama. Ja need kannatajad ei ole mitte ainult waesemad inimesed — ei, need kannatajad on kõik meie seltskonna kihid, rikkad kui waesed. Ainult siis, kui kõik seltskonna-kihid sellest wõitlemisest osa wõtawad, wõime meie loota, õlle- ja wiinawalmistajate hiiglakapitalist wõitu saada.

Kes sellepärast rahwakasu taga nõuab, see astugu kui tubli soldat alkoholi wastu wõitlejate ridadesse. Keegi ei wõi soldati kohuste täitmist teiselt nõuda, kui ta neid ise enne täitnud ei ole, sellepärast peaks iga mees lihtsoldatina pääle hakkama. Sige alkoholi wastu wõitleja peab ise hää eesmärgiga ees käima, näitama, kuidas tarwis wõidelda on. Alkoholi wastu wõitlemises on meil üks wäga mõjuw sõjariist, see on teadus. Teadus räägib alkoholi tarwitamise wastu, ja teaduse wastu ei saa üksigi maapäälne wägi pikemalt seista, seda näitab meile ajalugu.



Wõned wiimse Pirogowi kongressi otsused.

Arstide ülesandeks on, olgu nad iseäralistes ametites wõi era-
arstid, rahwa terwise eest hoolt kanda, haigetele abi anda ja terveid haiguste eest kaitsema aidata. Et see töö ühijel jõul paremat wilja wõib kanda, siis on põhjalikkumateks arupidamisteks arstid koos käima hakanud. Rakskümmend aastat on mööda, kui esimest korda terve Weneriigi arstid ühijeks kongressiiks kokku tuliwad. Niisuguseid kongressiisid otsustati Wenemaa kõige kuulsama arsti Pirogowi järele „Pirogowi kongressideks“ nimetada. 9-sas Pirogowi kongress oli sel aastal Peterburis 3-mast kuni 11-ni januarini. Kokku oli tulnud umbes paartuhat arsti igast riigi nurgast.

Et nii suur hulk korraga ühes tööd teha ei saa, siis on töö eriasjade järele ärajaotatud — jaoskondadesse. Sgauks töötab sääl jaoskonnas, kus tema tööpõllusse puutuwad küsimused harutamisel on. Enne koosolekut antakse igale liikmele koosolekute eeskawa kätte, kus üles on pandud, kus kohal üffitud jaoskonnad ja kumas oma

koosolekuid peavad ja mis igal koosolekul jellel ja jellel päeval ning tunnil ees on. Nii teab igaüks neid koosolekuid väljavalida, mis temale kõige huvitavamad on. Pääle koosoleku trükitakse kõik koosolekutel peetud kõned, läbirääkimised ja tehtud otsused ära ja saadetakse kongressi liikmetele kodu kätte, nii et nad siis kõiki kongressil harutusel olnud asju ja kongressi otsused nende kohta teada võivad saada. 9-mal Pirogovi kongressil oli näituseks 27 jaoskonda. Paljudes jaoskondades harutati üleüldiseid termiseolude kohta käivaid küsimusi, mis igale, ka mittearstile, huvitavad on. Praegu ei ole küll veel kongressi tööd kõik trükitist ilmunud, aga ühikutes jaoskondades tehtud otsused on juba teada antud. Panen siis mitmed üleüldiste küsimuste kohta käivad otsused siia üles, et lugejad näeks, mis üle jääb on aru peetud ja mis sugustele otsustele jõutud.

Koosolekul, kus üleüldiste haiguste-parandamise põhjused räägiti, tehti muu seas otsuseks, et 1) soovitam on, et rahva paranduse-ühistute tundmaõppimiseks ja nende väärtuse äratoomimiseks isearaline keskkoht asutataks; 2) soovitam on rahvale arusaadavalt kirjutatud arstliku ajalehe väljaandmine, mis läbi võimalik oleks digeid arstlikku õpetust ja teadust rahva jekka laiali laotada; 3) nurgarstide ja posijate vastu võitlemiseks ei saa veel üleüldise rahva hariduse tõstmisest küllalt, tarvis on ka veel, et koolides laste terwishoiu algõpetustega tutvustataks.

Silmahaiguste jaoskonna otsustest olgu nimetada: arvates, et marjahaiigus järjest kasvamas on ja üleüldiseks ristiks ähwardab saada, mille vastu üleüldist võitlust peab alustama, selle haiguse iseloomu ja laialilaguemise uurimiseks, kui ka selle vastu võitlemiseks isearalised keskkomiteed asutada.

Närvi- ja vaimuhaiguste osakonnas oli tähtsaks küsimuseks alkoholi-küsimus. Otsused: 1) joodikute parandamiseks linnade ja üleüldiste asutuste haigete-vastuvõtmise kohtades kunstine eeskirjade andmisega arstimise katseid teha; 2) sunduslik joodikute parandusmajadesse paigutamine, kui ka iga teine sunduslik parandamine ei käi arstimise põhjusedõtetega mitte ühte; 3) kroonu viinamonopol, mis riigi sisetulekute hallitaks on, ei vähenda mitte, vaid suurendab veel joomist Wenemaal; 4) korralik ja oma ülesannet täitja võitlus laste suremise, liigjoomise, tiisikuse, kurjatõbe ja muude rahvahaiguste vastu, mis Venemaal üleüldiseks hirmsaks õnnetuseks on, on ainult võimalik, kui nende põhjuste ja nende vastu võitlemise kohta laialistes ringkondades teadmisi välja laotada saab.

Koolide terwishoiuliste olude kohta otsustati: 1) rahva algkoolid tuleks jellel viiõil õmber muuta, et nendes õpetamise kui ka nende õpetajate eest hoolikandmine kogukondlike asutuste hooliks

oleks; 2) semstwode-walitsuste juurde tuleks iseäralised koolikomisjonid asutada, mille liikmeteks pääle semstwode wolinnikute ehk asemnikute ka arstide ja kooliõpetajate asemikud oleksiwad; 3) kõik koolid peakswad arstliku ülewaatuse all seisma, kooliarstid peakswad endid oma ülesannete täitmiseks aga weel iseäraliselt ettewalmistama ning selleks peaks ülikoolides neile wõimalust antama.

Linna arstide jaoskonnas wõeti muu seas otsuseks: 1) linna-walitsuste tähelepanemist tuleb selle pääle juhtida, et linnade terwisolude parandamiseks kõige suurem tähtsus sellel on, et linnas hääd wett saada oleks, et kõik mustus ja wäljajehited korralikult eemale toimetataks, et tapamajad, turud, leiwategemise kohad, jõgimajad, õvmajad, saunad jne. ikka korras seisakswad; 2) linnade terwisolude kohta on korteritel wäga suur tähtsus; korteriküsimust on weel wäga wähe uuritud, peaks wähemalt waeemate inimeste korterit jäbiwaatuse alla wõetama, et näha, kuidas sääl abi saata wõimalik oleks.

Arstlike armustiku jaoskonna üks otsus oli: linna-walitsustele ettepanna, et surma põhjuste tundmaõppimiseks iseäralised arstide pooli wäljaantawad surmatahed tulewad tarwitusele wõtta, ning et linna-walitsused selle eest hoolt kannakswad, et waejed elanikud maksuta arstlikku abi wõikswad saada.

Tiisikuse wastu wõitlemiseks walitud komisjoni ettepanekul oijustati, et tarwis on nõuupidamiseks tiisikuse wastu wõitlemise kohta, terve riigi arstide, kogufondade ja walitsuse ajutuste asemikute koosolekut kokkututsuda, kus see asi igaküljeliselt wõiks läbiräägitud ja selle kohta käiwad mõjuwad otsused tehtud saada.

Zeitud ja waestelaste eest hooletandmise komisjoni ettepanekud kiideti hääks: a) walitsusele palwet awalbada, et wäljaspool abielu sündinud laste isiklikka ja omanduse-digusi laiendataks ja b) isasid summitaks niisuguste laste kaswatamiseks ja koolitamiseks rohkem kaaja aitama.

Terwishoiulikkude õpetuste rahwa jella laialilaotamise komisjoni töö kohta soowitati: 1) et kõigi rahwa jaoks määratud arstlike raamatute nimetirjad ühes wäikeste armustustega sellele komisjonile teada antaks, kes omalt poolt tarbekorral rahwahariduse ministriumiist sündsatele raamatutele luba muretseks, mille põhjal neid rahwalikkudeks ettelugemisteks tarwitada wõiks; 2) tunnistati tarwilikuks ja ajakohaseks, et wõimalikult paljudes kohtades arstide poolt kohaliste olude järele tarwilikka terwishoiulikka õpetusi püütakse laiali laotada; 3) tunnistati tarwilikuks, et hoolt kantaks, et põllutööliste terwise kaitsmiseks põllutöö-masinaid nii tehtaaks, et nende läbi õnnetusi ei wõiks juhtuda; selleks on tarwis kõigil põllutöönäitustel masinate tubliduse üle otustamisel nimelt ka selle pääle

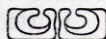
waadata, et need masinad töötamisel töölistele mitte kardetawad ei oleks; soowitaw oleks, et kusgilt poolt kergesti arusaadaw juhataste raamat wälja antaks, mis põllutöö-masinatega mõistlikult õpetab ümberkäima.

Tuntud arstiteadlane Šbankow pidas kongressil pikema kõne „era-arstimise mõjust arstlike olude edenemise pääle,“ mille järel kongressi järgmiselt oma arwamist selle asja kohta avaldas: 1) kongressi awaldab soowi, et teaduse, õpetamise ja haigete kasu silmas pidades arstiteaduse prohwersorid pääle oma ameti mitte muud kohustusi eneste pääle ei wõtaks, mitte oma haigemajasid ei awaks ja mitte erawiisil haigeid vastu ei wõtaks; 2) kongressi awaldab soowi, et haigete ja terwise eest hoolitsemise tulu silmas pidades, semstwo-, linna- ja wabriku-arstid parajat palka saaksiwad, et nad aga mitte muud kohustusi eneste pääle ei tohiks wõtta, mitte oma haigemajasid asutada ega erawiisil haigeid vastu wõtta; 3) et haigused kui ka muud õnnetused mitte ei tohiks sissetulekule hallikaks olla; haigete häda ja arstide abi ei peaks mitte kui kaupa turule wiidama; arstimine kui ka õpetamine peaksiwad igapähele ilma maksuta kättejaadawad olema; sellepärast tunnistas kongressi väga soowitawaks, et hoolega selleks tööd tehtaks, et ülepea kõik era-arstimine kaoks ja mitmesugustes asutustes igalühel võimalik oleks maksuta arstiabi saada.

Õhjawäe-arstlikes osakonnas otsustati walitsusele palwet ette panna, et iseäralised parandusmajad ehk sanatoriumid asutataks, kus need soldatid, kes teenistuses tiisikususse on jäänud, oma soowi pääle wõiksiwad wastuwõtmist leida.

Wabriku- ja mäetöö-osakonna otsused: 1) töölistele arstiabi andmine olgu semstwo ja linnawalitsuste ülewalwamise all; 2) kõigi tööliste eest hoolekandmise wiis on nende sunduslik kinnitamine haiguste, wanaduse, ehk muu töowõimetuse korradeks; 3) tööliste terwise kaitsmine ja haiguste eest hoidmine on ainult siis võimalik, kui kõige töö üle üleüldine ülewaatus sisse on seatud, kus ka tööliste asemikkudel hääleõigus on, ning kui tööpäew enam kui 8 tundi ei kesta ja töölistel oma waheline korraldus olemas on; 4) kehalikku karistust ei peaks, arstlikult seijufohalt otsustades, Weneriigis mitte olema; 5) et kaugelt juuremas hulgas käsitöö-kodades linnades terwise-olud väga halwas korras on, mis tööliste, iseäranis alaealiste tööliste, pääle halvasti mõjub, siis peaks niisuguste töökodade jaoks iseäraline arstiline ülewaatus sisse seeatama, mis linnade ja semstwodede walitsuse hoole all peaks seisma.

Б. К.



Matukene meie riigi semstwo-kubermangude arstlik- kudest oludest.

St meie Läänemere äärsed kolm kubermangu oma terwishoiulise siseseadete poolest semstwo-kubermangudest kaugemale maha on jäänud, sellest ei taheta meil mitte juttu teha, ei taheta seda uskudagi. Aga see umbuski ei muuda asja sugugi ega ei paranda meie olusid, kus hädasti parandust tarwis oleks. Ka meil on Liivi- kui ka Gestimaa arstid aast-aastalt kokku käima hakanud, et praeguste olude parandamiseks natukeneki kaasa aidata, aga oma mõju poolest ei ole need koosolekud kaugeltgi semstwo-kubermangude arstide koosolekute lähedale jõudnud. Ei võinud seda ka lootagi. Semstwo-arstidel on võimalik oma semstwo-koosolekutel tarwilikka parandusi ja muudatusi terwise-oludes ettepanna, nende kohta seletusi anda jne. Arstide koosolekul on küsimised igakülgset läbiräägitud, igal arstil on selge, mis tarwis teha on ja kuidas seda kõigeparemini forda-
saata saab.

Neil on arstid pea kõik era-arstid. Üleüldiste asjade kohta võivad nad oma keskes ka küll rääkida ja otsusi teha, mis ka pärast trüki läbi avaldatakse, aga need otsused jäävad pea ifka ainult otsusteks. Nende täidesaatmiseks ei saa arst kudagi mõju avaldada. Meie arstipäew on ka soovisid meie maapäewale ette pannud, aga neist ettepanekuteist on wähe täidesaatmist näinud.

Oma tegewuse poolest võib arstisid kahte liiki jagada: ühed võitlewad otse haigustega, rohitsewad haigeksjäänuid inimesi, nagu meie era-arstid seda teewad; teised katsuwad inimesi haiguste eest hoida, uuriwad haiguste, tõbede laialilagunemise põhjusti ja teewad nende vastu tööd; need on nõndanimetatud terwishoiu (sanitar) arstid.

Esimeseks sammuks terwise-olude parandamisel on esimese liigi arstide togutondlisel fulul ametisse panemine, kes hädakorral inimestele abi võivad anda. Need on Wene semstwo-arstid, nagu nad igas semstwo-kubermangus juba ammu ametis on, ehk umbes ka meie kihelkonna-arstid, kelle mitte-walimisest meie aegajalt oma ajalehtedes loeme. Suur samm on juba edasi astunud, kui pääle nimetatud arstide terwishoiu-arstid ametisse seatakse. Semstwo-kubermangudest on juba wäga mitmed nii kaugel, et neil pea igas kreisis ka üks terwishoiu arst töötab.

Minewal aastal on näituseks Saratowi kubermangus nõuiks wõetud, maakondadesse terwishoiu-arstisid ametisse panna. Et terwishoiu olude parandamine üle kõige kubermangu ühine oleks, peawad need arstid kubermangu terwishoiu-komitee all seisma ja kõik ühel plaanil töötama.

Terwishoiu = arstide pääpüüdmine peab olema, rahwa terwise hoidmisesks töötades rahwast sellest tööst osawõtma äratada. Terwishoiu = arstide eeskirjadeks wõeti Birogowi kongressi poolt selleks walmistatud eeskirjad wastu. Et h kubernangu terwishoiu-komitee küll juba 1895. aastast jaadik töötas, oli see omas tegevuses jellepoolest puudulik, et temas üfsikute maakondade asemilka ei olnud. Wiimajel kubernangu arstide-koosolekul otjüstati selles komitees niitwiisi parandust ette wõtta, et selle komitee liikmeteks igast maakonnast üks maakonna-sembstwo ja maakonna terwishoiu-arstide asemil peaks olema. Kubernangu-sembstwo wõttis ka selle ettepaneku wastu.

Maal külades laste hoiukohtade fisiseseadmisesks, kus lapsed järelwaatamist ja hoolekandmist leiatsiwad, kui wanemad tööl on, määrati kolmtuhat rubla; pääle selle anti weel kubernangu-sembstwo asjaajajatele woli üfsikutele inimestele, kes omalt poolt laste hoiukohtasid asutawad, abi anda, aga mitte rohkem kui $\frac{2}{3}$ kõigist asutuse kuludest.

Kubernangu arstide-koosoleku protokollide ja kõnede trükkimise kuludeks määrati 1500 rubla.

Allkoolide terwishoiuliste olude kohta tehti otjufeks: 1) kõigi külakoolide terwishoiulised kohalised sembstwo-arstide kaastegevusel ülewaadata ja selle üle kirjeldusi walmistada lasta, ühise kubernangu terwishoiu-komitee poolt selleks wäljatöötatud eeskirja järele; 2) kubernangu terwishoiu-komiteele ülesandeks teha, koolide kohta käiwaid terwishoiuliska eeskirju walmistada, neid maakonna-waliifustele hääksarwamise awaldamisesks (arstide ja rahwakoolide inspektoritega ühisel nõuupidamisel) ettepanna ja ühes nende hääksarwamisestega järgmise kubernangu-sembstwo koosoleku kätte toimetada; 3) otjüstada, et edaspidi uute koolimajade ehitamise kordadel nimelt arstidelt majade ehitamise koha üle nõuu küsitaks ja neile majaplaanid hääksarwamise awaldamisesks ette pandaks.

Moskwa kubernangus on pääle kubernangu terwishoiukomitee weel ise kreiside terwishoiu-komiteed töötamas.

Wõiks weel palju sembstwo-kubernangude tööst terwishoiulude eest hoolekandmise kohta rääkida — aga olgu sellestgi.

Kes ütleb ette, ku palju aega weel ära kulub, enne kui meie ka niisuguste arupidamiste ja otjüstamiste juurde jõuame?

B. K.